

Makalenin geliş tarihi: 02.05.2020
Makalenin kabul tarihi: 30.05.2020

ALMANYA'DA YAŞAYAN III. KUŞAK TÜRKLERDE SIK KULLANILAN KOD AKTARIM TÜRLERİ – BİR SÖYLEM ANALİZİ*

OFTEN USED FORMS OF CODE-SWITCHING IN III. GENERATION TURKS LIVING IN GERMANY – A DISCOURSE ANALYSIS

Tuba ALBAYRAK**

Elif ERDOĞAN***

Özet

Dillerin birbirleriyle etkileşimi iki dillilik ya da çok dillilik olgusunu meydana getirmiştir. Birden fazla dil ya da dil türüne hakim olan bireyler iki ya da çok dilli olarak adlandırılmaktadır. Söz konusu kişiler konuşmaları esnasında diller arasında geçiş yapmaktadırlar ve bu geçiş kod aktarımı olarak tanımlanmaktadır. Bu doğrultuda iki dilli bireylerin, diller arasındaki geçişleri farklı şekillerde gerçekleştirmesiyle kod aktarımı çeşitli türlerine ayrılmıştır. İki dil koduna sahip bireylerin bir dile ait sözcükleri bir başka dil içerisinde kullanmasıyla tümceiçi kod aktarımı, bir dilde başlayıp bitirdiği cümlelerin devamında gelen cümleye, bir diğer dilde başlamasıyla tümcelerarası kod aktarımı türü ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte bir söylem içerisinde diğer dile ait ünlemlerin, kalıp ifadelerin vb. kullanılmasıyla ise tümcedışı kod aktarımı meydana gelmektedir. 1970'li yıllardan önce iki dilli veya çok dilli insanların bu dil davranışı araştırmacılar tarafından bir yeteneksizlik olarak görülmüş ve yeterince ilgi görmemiştir. Ancak daha sonra kod aktarımı büyük önem kazanmış ve araştırma alanı genişlemiştir.

Bu çalışmada, Türkçe-Almanca iki dilli bireylerin en sık hangi kod aktarım türüne başvurdukları incelenmektedir. Çalışmada kullanılan verilere günümüzde sıklıkla kullanılan sosyal medya platformu YouTube üzerinden ulaşılmıştır. Burada Türkçe-Almanca iki dilli bireylerin yapmış olduğu 398 adet yorum toplanmış, türlerine göre sınıflandırılarak yorumlanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre Türkçe-Almanca konuşan iki dillilerin en çok tümcelerarası kod aktarım türüne başvurdukları gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kod Aktarımı, Kod Aktarım Türleri, İki Dillilik, Söylem Analizi.

Abstract

The interaction of languages with each other has created a phenomenon of bilingualism or multilingualism. Individuals who dominate multiple languages or language types are called bilingual/multilingual. They switch between languages during conversations, and this transition is defined as code-switching. Accordingly, the code-switching is divided into various types by the speakers performing transitions between languages in different ways. With the speaker using words of one language in another language intra-sentential code-switching, which begins in one language and begins the

* Bu makale Dr. Öğr. Üy. Elif Erdoğan danışmanlığında hazırlanan Almanya'da Yaşayan III. Kuşak Türklerde Sık Kullanılan Kod Aktarım Türleri – Bir Söylem Analizi adlı yüksek lisans tezinden oluşturulmuştur.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, albayrak.tuuba@gmail.com

***Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, eliferdogan@selcuk.edu.tr

sentence that is followed by the sentence it finishes in another language, inter-sentential code-switching occurs. The extrasentential code-switching occurs when the speaker uses exclamations, patterns, etc. in one discourse. Before the 1970s, the behavior of this language of bilingual or multilingual people was seen by researchers as an incompetence and was not sufficiently interesting. However, then code-switching became very important and the field of research expanded.

In this study, it is examined which type of code-switching is most commonly in Turkish-German bilingual individuals. The data used in this study was accessed through the social media platform YouTube, which is used frequently today. Here 398 comments made by Turkish-German bilingual individuals were collected and classified according to their types. According to the results obtained, the Turkish-German bilingual speakers were most highly admitted to the inter-sentential code-switching.

Keywords: Code-Switching, Code Switching Types, Bilingualism, Discourse Analysis.

1. GİRİŞ

Birçok kişi iş, eğitim, göç, evlilik gibi nedenlerden dolayı kendi ülkeleri dışında bir ülkede yaşamak durumunda kalırlar. Dolayısıyla kişinin dili, ilgili ülkenin dili ile etkileşim içerisinde olur. Bu etkileşim durumu iki ya da çok dilli olarak adlandırılan bireylerin dil kullanımında birtakım farklılıklar oluşturur ve bu farklılıklar, konuşma sırasında bireylerin yaptığı diller arasındaki geçiş ile ortaya çıkar.

Kimlerin iki dilli olduğu sorusu araştırmacılar tarafından tartışılmaktadır. Yapılan tanımlardan yola çıkılarak Bloomfield (1984: 56) gibi araştırmacılar bireyin iki dilli olabilmesi için ikinci dili anadili seviyesinde edinilmesi gerektiğini savunurken, Hamers ve Blanc (2000: 7), Macnamara (1967) gibi araştırmacılar tarafından ise ikinci dilde anlamlı ifadeler üretmenin, dört beceriden (dinlediğini anlama, konuşma, yazma, okuma) herhangi birine sahip olmanın iki dillilik için yeterli olduğu kabul edilmektedir.

İki dilli bireylerin dili kullanım şekli toplum, kültür, inanç gibi çeşitli faktörlerden dolayı değişmektedir. Bu bağlamda birey bulunduğu toplumun dili ile anadili arasında "Bana gelmiş Angebot yapıyor. Dedim ich hab schon neu gemacht. Vertragım bitmeden bana yeni Vertrag anbieten yapmışlar, ich hab angenommen." Türkçe-Almanca örneğindeki gibi geçiş yapar ve böylece kod aktarımı (ing. code-switching, alm. Code-Wechsel) olgusu meydana gelir.

Kod aktarımının farklı şekillerde kullanılmasıyla Poplack (1980: 615-616) kod aktarımını türlerine ayırmıştır. Bunlardan tümcedışı kod aktarımı, bir dile ait atasözleri, ünlemler, deyimler gibi ifadelerin bir diğer dile aktarılmasıyla gerçekleşmektedir. Örn: "Der SUV sieht krass aus, insallah kaufe ich mir auch eins." Tümcelerarası kod aktarımı "Der möchte relativ viele reisen und seine Familie ist dagegen. Babası da diyor ki işte bizde ancak çobanlar gezer, sen oku adam ol diyor." örneğindeki gibi cümle sınırlarında gerçekleşirken tümceiçi kod aktarımı "Öbür Vertrag bitmeden bunu anschließen yapmışlar." şeklindeki gibi bir dile ait öğelerin bir diğer dil içerisinde kullanılmasıyla karakterize edilir.

1970'lerden önce kod aktarımının dilsel bir başarısızlık olduğuna inanılıyordu ve bu yüzden araştırma alanı olarak görülüyordu (Myers-Scotton, 1993: 47). 1970'lerden sonra kod aktarımı dilsel yetersizliğin aksine dil kullanımının çok yönlülüğünün bir göstergesi olarak kabul edilmesiyle araştırmacılar tarafından büyük ilgi görmeye başladı (Albrecht, 2004: 24, Auer, 1998: 1).

Bireyler kod aktarımı esnasında herhangi bir dil eksikliği ve konuşma esnasında kesinti yaşamazlar. Bu nedenle, bu olgu yetersizlik olarak değil, yetenek olarak

algılanmalıdır. Çünkü birden çok dil konuşan kişiler bu durumdan olumsuz yönde etkilenmez ya da dili bu şekilde kullandıkları için şikâyet etmezler, aynı zamanda da konuşma anında kişiler arasında anlaşmazlık meydana gelmez. Bu noktada kod aktarımının dilsel yetenek doğrultusunda ortaya çıktığı söylenebilir.

1.1. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Türkçe-Almanca iki dilli bireylerin dil seçimlerini, Türkçeyi ve Almancayı tercih etme oranlarını, kod aktarımı sırasında meydana gelen dilsel hataları ve en çok hangi kod aktarımı türüne başvurduklarını söylem analizi yöntemi ile incelemektir. Çalışma için elde edilen veriler çeşitli YouTube videoları için yapılmış, 398 adet Türkçe-Almanca yorumun toplanmasıyla oluşturulmuştur. Bu şekilde toplanan örnekler kod aktarımı türlerinin net bir şekilde incelenmesine yardımcı olması amacıyla örneklerin kısa olmasına özen gösterilmiştir.

Çalışmanın amacı şu sorulara cevap vermektir:

- YouTube üzerindeki yazılı iletişimde kod aktarımı yoğunluğu nedir ve Türkçe-Almanca kod aktarım türlerinden hangileri bulunabilir?
- Yazılı aktarım türleri sözlü aktarım türlerinden farklı mıdır?
- En çok tercih edilen kod aktarım türü ve tercih edilme sebebi nedir?
- Baskın olarak kullanılan dil hangisidir?
- Gömülü dil bir yetersizlik dolayısıyla mı ortaya çıkmaktadır yoksa ortaya çıkmasının sebebi az tercih edilmesinden mi kaynaklanmaktadır?

1.2. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmanın verileri günümüzde sıklıkla kullanılan video paylaşım sitesi YouTube'da yayınlanan çeşitli videoların yorum kısımlarından elde edilen Türkçe-Almanca söylemlerdir. Yapılan yorumlar söylem analizi yöntemine göre analiz edilmiştir. Söylem analizi, doğal olarak oluşan metin ve konuşmadan elde edilen verileri kullanırken cümle sınırlarının ötesine geçer ve bir bütün olarak söylem yapılarını inceler (Van Dijk, 1991: 46). Yani, söylem analizi özellikle dil kullanımı ve iletişiminin bilişsel, sosyal, tarihsel, kültürel veya politik bağlamlarının metin veya diyalogun içeriğini, anlamlarını, yapılarını veya stratejilerini nasıl etkilediğini göstermeyi amaçlamaktadır (Van Dijk, 1991: 45). Bu yöntem dilin, neden, ne şekilde ve ne niyetle kullanıldığını incelemede uygun bir zemin hazırlamış olması sebebiyle tercih edilmiştir.

2. SÖYLEM VE SÖYLEM ANALİZİ

'Söylem', 1960'lı yıllardan beri batı sosyal bilimi tarafından ortaya atılan bilimsel eser ve makalelerde geçerli olan bir terimdir. Dilbilimsel açıdan 'söylem' terimi ilk olarak cümle ötesi en büyük birim ve daha sonra da dil kullanımı olarak kabul edilir, dilbiliminin dışında ise toplumsal bir pratik olarak görülür (Elbirlik ve Karabulut, 2015: 31). 'Discursus' yani karşılıklı iletişim, görüşme anlamında kullanılan 'söylem' kavramı (Aktaran: Sözen, 2017: 19) Türkçede Kocaman'a (2009: 5) göre 'açıklama, retorik, ideoloji, öğretici, üslup, birey dili (ideolekt)' gibi anlamlara gelmektedir. Söylem, Michel Foucault'a göre düşünceler, inançlar, yargılar, değerler, semboller, kelimeler, harfler, kurumlar, normlar ve geleneklerden oluşan, tüm dünyayı ve insanları şekillendiren ve sarsabilen ancak sınırları belirlenebilen devasa ve canlı bir organizmadır (Aktaran: Baş ve Akturan, 2017: 27).

Söylem, sadece iletinin içeriğini değil bunun aksine, konuşanı (kimin söylediği), otoritesini (neye dayanarak söylediği), dinleyiciyi (kime söylediği) ve amacını (ne

söylemek istediği) gibi iletinin tüm boyutlarını kapsamaktadır (Çelik ve Ekşi, 2008: 100) ve Sözen’e göre sessizlikte bir söylemdir: Kültürel ve siyasi olarak baskı altında bulunan topluluklarda olduğu gibi baskıyla birlikte sessizlik meydana gelir fakat bu o kişilerin varlıklarının olmadığı anlamına gelmez (Sözen, 2017: 11). Genel anlamda söylem, konuşma ve yazmanın gerçek uygulamalarını ifade eder (Phillips ve Hardy, 2002: 3) ve yapı, içerik bakımından bir tutarlılığa sahip olan ve sosyal ilişkiler örgüsünde bireylere anlamı inşa etmek için olanak sağlayan dilsel malzemenin araçları olarak görülmektedir (Çelik ve Ekşi, 2008: 101).

‘Söylem analizi’ terimi, çok çeşitli faaliyetleri kapsayan çok çeşitli anlamlarla kullanılmaya başlanmıştır. Toplumdilbilim, psiko-dilbilim, felsefi dilbilim ve hesaplama dilbilimi gibi çeşitli disiplinlerin kesişimindeki etkinlikleri tanımlamak için kullanılır (Brown ve Yule, 1983: viii). Postmodernizmin bir ürünü olan ve göstergebilim çerçevesinde gelişen söylem analizi, söylemi esas alarak cümleleri veya metinleri söylenme bağlamında inceler (Baş ve Akturan, 2017: 27). Wood ve Kroger’e göre söylem analizi sadece yöntemlerle ilgili değildir, bununla birlikte dilin doğası ve temel sosyal bilim meseleleriyle ilişkisi üzerine bir bakış açıdır. Özellikle, söylem analizini sadece veri toplama ve analiz uygulamaları olarak değil, aynı zamanda bir dizi meta-teorik ve teorik varsayımı, araştırma iddiasını ve çalışmasını kapsayan yaklaşımdır (Aktaran: Phillips ve Hardy, 2002: 5). Brown ve Yule (1983: 1) söylem çözümlemesini kullanılan dilin incelemesi olarak tanımlar. Bu analizin, insan ilişkilerinin temelini oluşturan amaç ve işlev ne olursa olsun basit bir dilsel biçimin tanımı olarak düşünülmemeyeceğini söylemektedir. Bu bağlamda söylemler davranışa ilişkin üç boyutta kodlanır. Bunlar (Aktaran: Baş ve Akturan, 2017: 30);

- Duygusal boyut, bireylerin niyetlerini, amaçlarını ve değerlendirmelerini içerir.
- Bilişsel boyut, insanların düşünce ve karşılaştırmalarını içerir.
- Davranışsal boyut, kişinin neyle ilgilendiği veya ne yaptığı ile tanımlanır.

Söylem analizi, dünyayı dolduran fikirlerin ve nesnelerin ilk etapta nasıl yaratıldığını ve zaman içinde nasıl tutulduğunu araştırmaya çalışır (Phillips ve Hardy, 2002: 6). Farklı anlamları barındırarak karmaşık bir yapı oluşturan söylem analizinin temelinde sözcüklerin hem cümle hem de tüm ifadedeki yerlerine göre anlamlandırmayı amaçlayan söz dizinsellik, metin veya söylemin içindeki ve dışındaki tüm anlam ilişkilerini inceleyen anlambilimsellik ve söylemi analiz etmek için sembollerini kullanan göstergebilim vardır (Baş ve Akturan, 2017: 28). Düşünümselliğe bağlı olarak eleştiriye ve özeleştiriye açık olan söylem analizi, sözlü ve yazılı metinlere odaklanmaktadır (Sözen, 2017: 79) ve sadece seçilen metinlerle değil, bu metinle ilişkili tarih ve bağlamla da ilgilidir (Phillips ve Hardy, 2002: iv).

Görüldüğü gibi söylem analizi metinlerin ya da söylemlerin altında yatan saklı güdüleri ortaya çıkarmaktadır (Baş ve Akturan, 2017: 33). Bu doğrultuda söylem analizi, iki dilli bireylerin başvurmuş oldukları kod aktarımının arka planında yatan nedenleri ve dillerin etkileşimiyle ortaya çıkan dilsel değişikliklerin somut bir şekilde tanımlanmasına yardımcı olacaktır.

3. İKİ DİLLİ BİREYLERDE KOD AKTARIMI

3.1. İki Dilli Bireylerin Dil Özellikleri

Pek çok insan çocukluk dönemlerinden itibaren iki dil ile ya da ilk dilden sonra ikinci dili edinerek yetişirler ve bu kişiler iki dilli olarak nitelendirilir. Genellikle dilbilim veya sosyo-dilbilim alanında yer alan iki dillilik, iki dil bilgisi veya iki

dilin bir toplumda bir birey tarafından kullanılması, aynı zamanda farklı incelenip sınıflandırılması olarak tanımlanır (Yazıcı Ersoy, 2017: 62).

İngilizcede 'bilingualism', Almancada 'Zweisprachigkeit/ Bilingualität/ Bilingualismus' olarak ifade edilen iki dillilik disiplinler arası bir olgudur. Bu nedenle dilsel, eğitimsel, sosyolojik ve psikolojik alanlarda incelenmektedir. İki dillilik, bir insanın iki dil konuşma ve bunları sosyal yaşamlarında kullanma yeteneğidir. Bu durum, bireyin günlük yaşamında iki dilin aynı etkili seviyede kullanılmasıdır. Konuşulan diller genellikle doğal ortamda ve bilinçsiz olarak öğrenilir (Becker, 2003: 20). Bloomfield (1984: 56) iki dilin anadil seviyesinde kontrol edilmesinin iki dillilik ile sonuçlandığını söylemektedir. Weinreich ise benzer bir şekilde her iki dili de eşit ve mükemmel bir şekilde edinmiş olan "ideal iki dilli" den bahseder (Aktaran: Seidlitz, 2003: 40). Bu tanımlardan da anlaşılacağı gibi 'iki dillilik' kavramı için 'iki dilin dengede kullanımı' veya 'mükemmel dil becerileri' gibi açıklamalar yapılabilir. Hamers ve Blanc (2000: 7) bu gibi tanımların iki dilliliğin tek bir boyutunu ifade ettiğini savunarak yani her iki dilde de yeterlilik düzeyinde dilbilimsel olmayan boyutların görmezden gelindiği gerekçesiyle karşı çıkmıştır.

İki dillilik kavramının meydana getirmiş olduğu karmaşıklıklar tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Sadece doğumla birlikte doğal ortamında iki dili aynı anda edinen kişi mi iki dillidir yoksa yapay bir ortamda bir dili öğrenen ve o dili akıcı bir şekilde konuşup, kullanan kişi için de iki dillilik kavramından söz edilebilir mi? Bir dilin belirli bir düzeyde kullanılması o kişiyi iki dilli yapar mı? Bu sorular hem iki dilliliğin sınırlarını genişletmiş hem de iki dilliliğin tanımını belirli bir kalıbın içine koymamıştır. Baker ve Jones (1998: 2) iki dilli bir kişiyi tanımlarken aşağıdaki soruların dikkate alınmasını önermektedir.

- İki dilli olabilmek için iki dil ne derece akıcı olmalıdır?
- Sadece her iki dilde eşit yetkinliğe sahip kişiler mi iki dilli olarak adlandırılmalıdır?
- İki dilliliğin değerlendirilmesi için sadece iki dilin yeterliliği mi göz önüne alınmalı yoksa iki dilin kullanımı da göz önüne alınmalı mıdır?
- Çoğu insan iki dilliliği iki dili konuşabilen insan olarak tanımlamaktadır. Peki ikinci dili mükemmel bir şekilde anlayabilen fakat konuşamayan bir kişi için ne denilebilir? Bir dili konuşabilen ama okuyamayan kişi için ne söylenebilir? İkinci bir dilde konuşup anlamayan ancak okuyup yazabilen birey için ne denilebilir? İşte bu kategorideki kişiler iki dilli olarak değerlendirilmeli midir?
- Kimin iki dilli olduğunu tanımlarken benlik algısı ve benlik sınıflandırması düşünülmeli midir?
- Zamana ve koşullara göre değişebilen iki dilliliğin çeşitli dereceleri var mıdır?

İki dilliliği iki dile de mükemmel bir şekilde hakim bireyler olarak tanımlayan Bloomfield (1984: 56) gibi kuramcılara karşın Hoffman'a göre 'iki dillilik' kavramı çatısı altında bulunan kişiler;

- Annesiyle İngilizce, babasıyla Gal dilini konuşan iki yaşındaki bir çocuk,
- Hayatının büyük bir kısmını Lehçe yazılmış eski metin ve kaynaklar üzerinde çalışarak geçirmiş herhangi bir bilim adamı,
- Teknik tercüman,

- Almanya’ya göç eden, evde, arkadaş çevresinde Türkçeyi kullanırken, yöneticisiyle ve resmi makamlarla sözlü ve yazılı olarak Almancayı kullanan Türk göçmen ya da Türk göçmenin alışveriş yaparken Almancayı kullanan ancak bu dilde okur yazarlık becerisi olmayan eşi,
- Yeni Zelanda’da yaşayan ve son kırk yıldır Danca ile iletişimini kesen Danimarkalı göçmen olabilir (Aktaran: Bican, 2017: 355).

Örneklerden de anlaşılacağı gibi iki dilli olarak tanımlanan bu bireyler dillerini farklı seviyelerde kullanmaktadırlar.

Haugen, iki dilliliğin “bir dili konuşan kişinin diğer dilde eksiksiz ve anlamlı açıklamalar yapabileceği” noktada başladığını ileri sürmüştür (Aktaran: Liddicoat, 1991: 1). Macnamara (1967) birinci dilin yanında ikinci dilde dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinden herhangi birini kullananların iki dilli olarak kabul edildiğini, Aksan (2015: 26) ise iki dilliliği, bireyin çeşitli nedenlerle ve değişik koşullar altında birden fazla dili edinmesi, kullanması ya da ikinci bir dili ana diline yakın düzeyde öğrenmesi durumu (‘bilinguismus’, ‘bilinguisme’, ‘bilingualism’, ‘Zweisprachigkeit’) diye tanımlamıştır. Demircan (1990: 20) bir kişinin hayatının herhangi bir döneminde ana dilinden başka ikinci bir dili belli ölçüde kullanmasına iki dillilik demektedir. Karaağaç’a (2011: 222) göre ise iki dillilik; bir kişi, bir meslek, bir topluluk veya bütün bir dil toplumunda görülen iki dil kullanma durumudur. ‘İki dillilik’ (‘bilingualism’), iki dili birden, ana dilini konuşur gibi akıcı ve karakteristik özellikleriyle birlikte konuşmak veya kullanmaktır. ‘İki dilli’ (‘bilingual’) kişiler, iki dili de ana dilini konuşur gibi kontrollü ve doğal, alışageldik bir biçimde kullanır. İki dillilik bir ağızda iki dili kullanabilmektir (Aşçı, 2013: 106).

Görüldüğü gibi iki dillilik için çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Bazı kuramcılar iki dilli olabilmek için ikinci dile de anadil seviyesinde hakim olmanın gerekliliğini savunurken bazıları ise ikinci dili belirli bir düzeyde kullanabilme yetisine sahip olma ya da iletişim kurabilme gibi minimal seviyelerde olabileceğini savunmaktadır. İşte bu sebeplerden dolayı iki dillilik için kesin ve net bir tanımlama yapmak zordur. Baker ve Jones (1998: 2, 3) bu durumu şu şekilde açıklamıştır:

İlk olarak, dil yeteneği ile dil kullanımı arasında bir ayrım vardır. Kişi iki dil konuşabilir ancak uygulamada sadece bir dil konuşma eğilimindedir. Alternatif olarak düzenli olarak iki dil konuşan bir bireyin bir dilindeki akıcılıkta aksaklıklar bulunabilir. Kişilerin iki dildeki yeterlilikleri ya da yetenekleri iki dildeki kullanımlarından ayrı olabilir. Bu bazen bir dildeki yeterlilik ya da yetkinlik derecesi ve iki dilin fiili kullanım işlevi arasındaki fark olarak adlandırılır.

İkinci olarak, bireyin bir dildeki yeterliliği konuşma, yazma, dinleme ve okuma olmak üzere dört dil becerisinde farklılık gösterebilir. Birey bir dili iletişimde kullanabilir ve akıcı bir şekilde konuşabilir ancak okuma ve yazma için diğer dile geçiş yapar. Bir başka birey ise ikinci dilin sözlü ve yazılı formunu çok iyi anlayabilir ama konuşma ve yazmada yeterliliği olmayabilir. Bu durumda kişinin ikinci dilde alıcı ya da pasif yetkinliğe sahip olduğu söylenebilir.

Üçüncü olarak, iki dilli bireylerin genellikle iki dile de eşit derecede yeterli olduğu düşünülse de bir dil diğerine göre daha güçlü ve gelişmiş olma eğiliminde olduğundan bu yeterliliğe sadece bazıları sahiptir. Bu eğilimin bulunduğu dil baskın dil olarak tanımlanır ve bireyin ikinci dili de baskın olabilir.

Dördüncü olarak, bazı iki dilli bireyler konuştukları herhangi bir dilin tek dilli konuşanları ile benzer yetkinliklere sahip olabilir. Bunun sebebi iki dilli bireylerin dillerini farklı amaç ve işlevler doğrultusunda kullanmalarıdır.

Beşinci olarak, iki dilli bir kişinin bir dildeki yeterliliği fazla mesai ve değişen koşullara bağlı olarak değişiklikler gösterebilir. Örneğin, kişi ilk dilini çocukken evde öğrenebilir, daha sonrasında okulda ve toplum içinde ikinci dilini elde etmiş ve zamanla ikinci dil daha güçlü ve baskın hale gelmiş olabilir. Eğer kişi ilk dilini öğrendiği mahalle veya bölgeden uzaklaşırsa ya da ilk dilini konuşan azınlıkla irtibatı kesilirse, ilk dilindeki akıcılığı kaybedebilir.

Bu nedenlerden dolayı iki dilliliğin tanımı genel bir tanımı için belirli bir standart yoktur fakat günümüzde kabul edilen genel görüş ikinci dilde iletişim seviyesinde olabilme şeklindedir. Dolayısıyla iki dilli bireylerden iki dilde de kusursuz bir yetenek beklenmemektedir.

Küreselleşen dünyada sınırların ortadan kalkmasıyla farklı kültürlerle sahip kişilerin birbirleriyle iletişim kurması kolay hale gelmiş ve göç, çok uluslu evlilikler, eğitim olanakları ve buna benzer durumlar yaygınlaşmıştır, dolayısıyla bireyler birden fazla dili edinmiş ya da doğal ortamında öğrenme imkanına sahip olmuştur. Bu durum iki dilin etkileşimine zemin hazırlamış, çeşitli dil olaylarını beraberinde getirmiştir. Bunlardan birisi konuşma esnasında iki farklı dilin ya da dil türünün kullanılmasıyla ortaya çıkan kod aktarımıdır.

3.2. Kod ve Kod Aktarımı

İnsanların kullandığı ve kendilerini ifade etmek için kullanabilecekleri dile ‘kod’ denir. Wardhaugh ‘kod’ terimini iki ya da daha fazla kişi tarafından iletişim amacıyla kullanılan bir dil sistemi, kişinin herhangi bir vesile ile kullanmayı seçtiği belirli lehçe veya dil olarak açıklar. Kullanılan kodlar aynı dilin lehçelerini, farklı dilleri ve her türlü dil sistemini içerebilir (Aktaran: Othman, 2015: 9). Genel olarak her dil bir kod olarak kabul edilir ve iletişim esnasında farklı türden kodlar kullanılmaktadır (İmer vd., 2011: 177).

Kod aktarımı sosyoloji, psikoloji, pragmatik gibi farklı araştırma alanları tarafından incelenmiştir. Dolayısıyla bu terim birçok araştırmacı tarafından farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Bullock ve Toribio (2009: 1) bu kavramı iki dilli kişilerin dilleri arasında kolayca geçiş yapma yeteneği olarak ifade ederken, Auer (1998: 3) bu fenomeni iki veya daha fazla kodun bir konuşma içerisindeki alternatif kullanımı olarak tanımlar. Poplack (1980: 583) ise kod aktarımı için konuşulan kişide ve konuda değişim olmaksızın bir söylem içerisinde iki veya daha fazla dilin değişimi şeklinde bir açıklama getirir. Yani ‘kod aktarımı’ bir cümle veya bir söylem içerisinde iki dilin kullanılması anlamına gelir ve bu olgu iki dilli kişiler tarafından gerçekleştirilir.

Eker (2007: 128) sözlü iletişimde dilin bir işlevinden başka bir işlevine, bir dil durumundan başka bir dil durumuna veya bir dilden/ değişkeden başka bir dile/değişkeye geçişi ‘kod değiştirme’ (‘code-switching’) olarak tanımlar. Bazı iki dilli topluluklardaki bireyler, bir konuşma sırasında, muhtemelen birkaç kez bir dilden diğerine geçer ve bu durum ‘kod aktarımı’ olarak adlandırılır (Joshi, 1982: 145). Thomason (2001: 132) kod aktarımını iki ya da daha fazla dilden alınan öğelerin konuşan kişi tarafından aynı konuşma içerisinde kullanımı olarak tanımlar.

Hymes’e göre iki veya daha fazla dilin, dil varyantlarının ve hatta dilsel stillerin alternatif kullanımı ile kod aktarımı gerçekleşmektedir (Aktaran: Suleiman, 1985: 53). Birden fazla dil konuşan kişilerin iletişimleri esnasında kullanmış oldukları bu dilsel strateji iki dilli kişiler için bir seçenek olabileceği gibi tek dilli kişiler için de bir seçenek olduğu, bir dilin lehçeleri ya da türleri arasında da kod aktarımı yapılabileceği belirtilmektedir. Yani birçok dilbilimci diller arası geçişin bir dil topluluğunun iki dilli üyeleri için iletişimsel bir seçenek olduğunu vurguladığı gibi dilsel stillerin ya da lehçeler arasındaki geçişin de tek dil

konuşan bireyler için bir seçenek olduğunu belirtmektedirler (Romaine, 2001: 523). Burada altı çizilen nokta, kod aktarımının iki farklı dil arasında olabileceği gibi lehçeler ya da dilsel üsluplar arasında da mümkün olabileceği durumudur.

Tüm bu tanımlardan özetle, farklı diller ya da aynı dil değişkeleri arasında yapılan geçişler 'kod aktarımı' olarak tanımlanmaktadır. Kod aktarımının tarihsel sürecinden kaynaklanan tartışmaların etkisi araştırmacıları etkilemektedir: Kod aktarımı, bir yandan iki dilli kişilerin iki dilde etkin bir seviyeye ulaşamadıkları ve iki dili birbirinden ayırt edemedikleri için dilsel bir yetersizlik olarak varsayılırken, öte yandan iki dilliliğin çok yönlülüğünü ve yaratıcı kısmını yansıttığı savunulmaktadır (Hoffman, 2014: 109). Heller ve Poplack kod aktarımının iki dildeki hakimiyete bağlı olduğunu söylemektedir: İki dilli birey iki dilde ne kadar yetenekli ise kod o derece çeşitli olmaktadır (Aktaran: Fuchs, 2005: 6). İletişim sırasında iki kodun birleştirilmesiyle meydana gelen kod aktarımı bireyler tarafından farklı biçimlerde kullanılmıştır. Bu bağlamda ortaya çıkan bu dil kullanımları kod aktarımının çeşitli türlerini oluşturmuştur.

4. KOD AKTARIM TÜRLERİ

Kod aktarım türleri, araştırmacılar tarafından farklı şekillerde kategorize edilse de en çok tercih edilen Poplack'ın (1980) sözdizimsel sınıflandırmasıdır. Buna göre Poplack kod aktarım türlerini

1. Tümcelerarası Kod Aktarımı (Inter-sentential Switcing),
2. Tümceiçi Kod Aktarımı (Intra-sentential Switching) ve
3. Tümcedışı Kod Aktarımı (Extrasentential Switching)

olmak üzere üç gruba ayırmıştır.

Tümcelerarası kod aktarımı cümle sınırlarında gerçekleşmektedir. Yani "Du hast so unnötige Sachen. Boşu boşuna para ödüyorsun." Türkçe-Almanca iki dilli örneğindeki gibi bir cümle bir dildeyken öteki cümle farklı dilde ifade edilir. Buna karşın tümceiçi kod aktarımı "Yani o yüzden bin ich nicht so ja das stimmt glaube schon" gibi iki farklı kodların aynı cümle içerisinde kullanılmasıyla ortaya çıkar. Tümcedışı kod aktarımı ise "Lüg mich nicht an, tamam mı?" örneğindeki gibi kalıp ifade, ünlem, slogan vs. cümleden bağımsız bir şekilde meydana gelir.

4.1. Tümcelerarası Kod Aktarımı

Tümcelerarası kod aktarımı, cümle ya da cümlecikler sınırında gerçekleşir öyle ki bir cümle bir dildeyken diğer cümle başka bir dildedir (Poplack, 1980: 590). Tümce sınırlarında, sıralı tümcelerde, yan tümce ya da ana tümcenin farklı dil sistemlerine göre kurulduğu durumlar tümcelerarası aktarım olarak tanımlanır (Killi Yılmaz, 2014: 225). Romaine tümcelerarası kod aktarımının her iki dilin de kuralları korunarak oluştuğunu söylemektedir (Aktaran: İmer, 1997: 277).

Aşağıda Türkçe-Almanca iki dilli bireylerin yapmış oldukları tümcelerarası kod aktarımlarına ait örnekler verilmiştir.

1. Hallo. Ich habe euch neu entdeckt und sofort abonniert. Çok sempatiksiniz. Başarılar dilerim.

"Merhaba. Sizi yeni keşfettim ve hemen abone oldum. Çok sempatiksiniz. Başarılar dilerim."

2. Woher hast du dein Sofa und deine Kissen? Çok güzeller.

"Koltuğunuzu ve yastıklarınızı nereden aldınız? Çok güzeller."

3. Ich finde deine videos sehr unterhaltsam und gucke fast jeden tag ob du neue videos reingestellt hast.. bebeğimi uyuttuktan sonra iyi gidiyor videoların

“Videolarını çok eğlenceli buluyorum ve hemen hemen her gün yeni videolar ekleyip eklemediğine bakıyorum. Videoların bebeğimi uyuttuktan sonra iyi gidiyor.”

Örneklerde görüldüğü gibi Türkçe-Almanca dil koduna sahip iki dilli konuşurlar Almancadan Türkçeye ya da Türkçeden Almancaya tümcelerarası kod aktarımı yapmışlardır ve bu esnada iki dilin birbirine müdahalesi olmamış, dil kuralları ihlal edilmemiştir.

4.2. Tümceiçi Kod Aktarımı

Bu aktarım türü iki dil kodunun tek cümle içerisinde bir araya getirilmesiyle meydana çıkmaktadır. Wei (2006: 149) tümceiçi kod aktarımını iki veya daha fazla dil çeşidinin aynı söylemin cümle sınırları içerisinde kullanılması olarak tanımlamaktadır. Killi Yılmaz’a (2014: 219) göre tümceiçi kod aktarımı iki dilli bireylerin iki farklı dili tek tümce içerisinde kullanmasıdır. Poplack (1980: 589) ise tümceiçi kod aktarımının cümle veya cümlecik sınırları içerisinde gerçekleştiğini ve sözdizimsel olarak iç içe geçmiş bir yapıda olduğu için bu kod aktarımını ‘samimi’ bir tür olarak tanımlamaktadır. Joshi (1982: 145) tümceiçi kod aktarımının karakteristik özelliklerini şöyle açıklamıştır:

- Tümceiçi kod aktarımı her iki dilde de eşit derecede akıcı olan katılımcıları içermektedir.
- Katılımcıların karışık cümlelerin ‘kabul edilebilirliği’ hakkında oldukça tutarlı kararları vardır.
- Karışık ifadeler tereddüt etme, duraklama, tekrarlama, düzeltme olmadan gerçekleşir, bu da tümceiçi kod aktarımının bir sistemin diğerine rastgele bir müdahalesi olmadığını gösterir. Aksine, bu aktarımlar iki sistem arasındaki sistematik etkileşimlerden kaynaklanır.
- İki dil sistemi aynı anda aktif rol oynar.
- Tümceiçi kod aktarımı ödünçleme, yabancı kelimelerin öğrenilmiş kullanımı gibi tek dilli kişiler tarafından kullanılan girişim türlerinden keskin bir şekilde ayrılmaktadır.
- Yoğun tümceiçi geçişe rağmen, konuşan kişiler ve dinleyiciler genellikle karışık cümlenin hangi dilden geldiği konusunda hemfikirdirler.

Bu özelliklerden anlaşılacağı üzere bireylerin yüksek derecede dilsel yetkinliğe sahip olma durumu tümceiçi kod aktarımında önemli bir rol oynamaktadır. Çünkü Poplack (1980: 590) tümceiçi kod aktarımının yapısal risk içerdiğini söylemektedir. İki dildeki yetkinlik bu riskleri en aza indirerek konuşanların ifadelerinde herhangi bir kesintinin ya da anlaşmazlık durumunun ortaya çıkmasına engel olur. Böylece iki dilli bireyler seçmiş oldukları dile ait öğeleri bir diğer dil sistemi içerisinde oldukça akıcı bir şekilde kullanabilirler.

1. Du sahst so perfekt aus und deine Mutter ayrı bi güzellik

“Mükemmel görünüyordun ve annen ayrı bir güzellik.”

2. Bende mitesserlarım için einfach nur frisch auszusehen için kullanmak isterim.

“Ben de siyah noktalarım için, taze bir görünüm için kullanmak isterim.”

3. Çocuksuz bir gün nach langer zeit tut echt gut

“Uzun zaman sonra çocuksuz bir gün gerçekten çok iyi geliyor.”

Örneklerde görüldüğü gibi iki dilli bireylerin her iki dili de aynı anda aktif bir şekilde rol oynamaktadır. Aynı zamanda dillerde akıcılık söz konusudur.

Tümceiçi kod aktarımında diller yoğun bir şekilde iç içe geçer ve tümceiçi kod aktarımı, ödünçleme gibi kelime bazında yapılan girişim türünden kendini net bir şekilde ayırır. Dolayısıyla burada bireylerin her iki dilde de yetkinlik sahibi oldukları açıktır. Joshi (1982: 145) tümceiçi kod aktarımını konuşan kişilerin ve dinleyicilerin dilsel becerisi olarak tanımlar.

4.3. Tümcedışı Kod Aktarımı

Tümcedışı kod aktarımı, bir dilde sıklıkla kullanılan kelimelerin başka bir dile cümleye bağlı olmadan eklenmesini içerir. Poplack (1980: 603, 615) bu öğelerin cümlelerin herhangi bir kısmında bulunabileceğini ve konuşulan dilin grameri hakkında daha az bilgi gerekebileceğini ifade etmektedir. Cümleye bağlı olmayan unsurları belirten tümcedışı kod aktarımı aynı zamanda ‘sembolik kod aktarımı’ ya da ‘eklenme aktarımı’ olarak da adlandırılır (Milroy ve Muysken, 1995: 8).

1. Kardeşlerim ikiniz de çok tatlısınız, alles Gute

“Kardeşlerim ikiniz de çok tatlısınız, her şey gönlünüzce olsun.”

2. Wie schön ihr beide zusammen seid, Allah nazarlardan korusun

“İkiniz ne kadar da güzelsiniz, Allah nazarlardan korusun.”

3. Wow wow alles in einem basda güldüm Ortada duygulandım “Gänsehaut çok güzel olmuş.”

“Vay vay her şey bir arada. Başta güldüm, ortada duygulandım. Tüyler ürpertici! Çok güzel olmuş.”

Bireyler farklı sebeplerden dolayı ikinci bir dile başvurabilir; bundan dolayı dil değişikliğindeki farklı amaçlar dilin işlevlerini meydana getirmiştir. Appel ve Muysken (2005: 118-120) kod değiştirmede altı farklı sosyal işlevi birbirinden ayırmaktadır:

Birey bir dilde ya da bir konu hakkında dilsel eksikliğe sahipse kod aktarımının referans işlevi devreye girer. Bu tür kod aktarımı iki dillilerin en çok kullandığı türdür ve konuşanlara neden değiştirdikleri sorulduğunda, kelimenin diğer dildeki karşılığını bilmediklerini veya seçilen dilin o konu hakkında konuşmak için daha uygun olduğunu söylerler. Kod aktarımının yönerge işlevi bir kimsenin diğer konuşan kişiler tarafından dışında tutulması ya da konuşmaya dahil edilmesi durumunda ortaya çıkar. Birey bir dilde bir fikri ifade etmekte zorluk çekiyorsa, başka bir dile geçebilir, bu durumda kod aktarımının başvuru işlevinden bahsedilir.

Konuşma esnasında vurgulanmak istenen kısımda diğer dile geçiş yapılması durumunda kod aktarımının ilişki işlevinden söz edilir. Bu türe Gumperz ve Hernández-Chavez tarafından mecazi geçiş denir.

Kod aktarımının dil üstü işlevi, doğrudan veya dolaylı olarak ilgili diller hakkında yorum yapmak için kullanıldığında devreye girer. Bu fonksiyonun bir örneği, konuşan bireylerin dil becerilerini gösteren, diğer katılımcıları etkilemek için farklı kodlar arasında geçiş yapmasıdır. Birey eğlence ya da eleştiri için başka bir dile ait öğeleri kullanır ve böylece edebi espriler yaparak kod aktarımının şiiresel işlevine başvurmuş olur.

Görüldüğü gibi birden fazla dil koduna sahip bireylerin yapmış oldukları kod aktarımları çeşitli işlevlerine ayrılmıştır ve bu işlevler konuşan kişiler tarafından bilinçli ya da istem dışı bir şekilde gerçekleştirilebilir.

5. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu çalışmada Türkçe-Almanca çift dilli kişiler tarafından Poplack'ın (1980) sınıflandırmış olduğu kod aktarım türlerinden en çok hangisinin kullanıldığı tespit edilecektir. Aşağıdaki örnek cümleler, hangi kod anahtarlama türlerinin daha sık kullanılıp kullanılmadığını göstermede yardımcı olacaktır. Tercih edilen grup, çeşitli YouTube videoları altında yorum yapan Almanca konuşan Türklere ve alınan 398 yorum türlerine göre analiz edilecek ve yorumlanacaktır.

5.1. Tümcedışı Kod Aktarımı

'Eklenti aktarımı' olarak da adlandırılan tümcedışı kod aktarımı, cümleden bağımsız olan bazı bağlaçları, alıntıları, ünlemleri, bazı deyimsel anlatımlar gibi unsurları içermektedir (İmer, 1997: 276). Tümcedışı kod aktarımı üst düzey dil becerisi gerektirmediğinden dolayı bireyler kod aktarımının bu türüne sıklıkla başvurabilirler.

1. Oh man sen gitsen buralardan gercekten çok üzülürüm.

“Oo adamım sen buralardan gitsen gerçekten çok üzülürüm.”

Hayal kırıklığını ifade etmek amacıyla Almancada kullanılan bu ifade Türkçe bir söylem içerisine yerleştirilmiştir.

2. wie traurig manche kommentare sind was er im video erzählt und wie sich manche lustig machen afferim size

“Bazı yorumlar ne kadar üzücü, videoda ne anlatıyor ve bazıları da onunla nasıl dalga geçiyor. Aferin size!”

Övme, takdir etme anlamlarında kullanılan aferin ünlemi Türkçeye Farsçadan ödünçleme yoluyla girmiştir. Almanca bir tümce içerisinde ifade edilen ve doğrusu aferin olan bu kelime 2. örnekte afferim şeklinde kullanılarak kınama durumu pekiştirilmiştir.

3. Super Mädels helal size. Weiter so ihr habt echt das Zeug dafür.

“Süper kızlar helal size! Böyle devam!”

Doğrudan Vay! Hey! gibi bir ses çıkarmak yerine kişiler ünlemin verdiği anlamı karşılayan bir sözcüğü aynı durum için kullanabilir (Gedizli, 2015: 130). Örnek 3'te onaylama anlamında kullanılan helal kelimesi bu duruma örnek bir biçimde ifade edilmiştir.

Örneklerden de anlaşıldığı üzere iki dilli bireyler tarafından çeşitli ünlemler Almanca ve Türkçe söylemler içerisinde kullanılmıştır. Söylem akışında herhangi bir aksama meydana getirmeyen tümcedışı öğeler cümlelerin farklı kısımlarında bulunmaktadır. Ünlemler ve ünlem işlevli unsurlar bazı araştırmacılar tarafından cümlede “cümle dışı unsur” olarak kabul edilir (Gedizli,2015:131).

4. Es ist wunderschön zu sehen das du Glücklich bist kirk binkere Masallah und wenn du aufhören solltest wo du ja auch erlich bist zu uns an dich denken

“Mutlu olduğunu görmek harika. Kırk bin kere maşallah ve eğer bırakırsan, dürüst olduğun için, aklımızda olacaksın.”

5. Mega süß seid ihr beiden ich wünsche euch mit ganzem Herzen Mutluluklar

“Çok tatlısınız ikiniz de, kalpten mutluluklar diliyorum.”

6. Koche es grade einer meiner Lieblingsgerichte! Es riecht auf jedenfall schon mal sehr gut ellerine saglik .

“Şu an en sevdiğim yemeklerden birini pişiriyorum. Kesinlikle çok güzel kokuyor, ellerine sağlık.”

Türkçe-Almanca iki dilli bireyler Almanca ifadeler içerisinde Türkçe kalıp ifadeleri kullanmışlardır. Bunlar 4., 5. ve 6. örneklerde görülmektedir. Bu durumun nedenleri arasında Türk kültürünün bireylerin dilleri üzerindeki etkisi olabilir. Kalıplaşmış ifadelerin yaygın olarak kullanılmasının nedeni sözlü ve yazılı iletişimde kolaylık sağlanması, kısa zamanda anlaşılabilmesinden kaynaklanmaktadır (Wray, 2002:18).

7. Ab der Stelle mit “yüksek yüksek”, kamen mir die Tränen

“Yüksek yüksek kısmında gözlerimden yaş geldi.”

8. Ich liebe es: “Beraber seçelim kaderimizi”

“Bunu seviyorum: “Beraber seçelim kaderimizi.”

Örnek 7’de yapılan yorumda kına gecelerinde çalınan ya da söylenen bir şarkıdan alıntı yapılarak yaşanan duygu, örnek 8’de ise dinlenen şarkının hoş giden kısmı alıntılanarak beğeni dile getirilmiştir.

Görüldüğü gibi tümcedışı kod aktarımı, tümceiçi kod aktarımına göre daha basit bir yapıdadır ve bu ifadeler tümce içerisinde çıkarıldığı zaman anlamda herhangi bir bozukluk meydana gelmez. Çünkü Poplack (1980: 604, 605) tümcedışı kod aktarımında bulunan ünlemler, aktarımlar, doldurucular ve deyimsel ifadeler her iki dilin dil bilimsel kurallarının ayrı ayrı kullanılmasıyla gerçekleşmektedir.

5.2. Tümceiçi Kod Aktarımı

Tümceiçi kod aktarımı, iki dile ait öğelerin tek cümle içerisinde bulunduğu dilsel geçiş türüdür (Thomason, 2001: 132). Muysken (2000: 1) tarafından ‘kod karışımı’ olarak adlandırılan tümceiçi kod aktarımı her iki dildeki öğelerin bir tümce içerisinde bulunduğu tüm durumlar olarak tanımlanmaktadır.

9. Unser hochzeitkostet insgesamt mit söz nikah nissan kına düğün 50.000 € Kosten Ohne haus oder wohnung

“Söz, nikah, nişan, kına, düğün ile düğün masraflarımız toplamda 50.000 € ev ya da daire hariç.”

10. Kaymak und frischkäse kannst du auch mit einem eisportionierer in die schlalen tun sieht dann auch top aus.

“Kaymak ve krem peyniri de dondurma kepeci ile kaseye koyabilirsin öyle de harika görünüyor.”

Örnek 9’da Versprechen yerine söz, Eheschließung yerine nikah, Verlobung yerine nişan, Polterabend yerine kına, Hochzeit yerine düğün kelimeleri, 10. örnekte ise Butterrahm yerine kaymak kelimesi Almanca bir ifade içerisinde kullanılmıştır.

11. Ich hätte nicht gedacht das du so gut türkisch sprichst abla

“Abla böyle iyi Türkçe konuşacağını hiç düşünmezdim.”

12. Aynur teyze kann sich hinlegen miley muss alles machen hahaha

“Aynur teyze uzanabilir, Miley her şeyi yapmak zorunda. Ha ha ha!”

Akrabalık ilişkilerinin Türklerde son derece önemli olması nedeniyle kişiler üzerindeki isimlendirmeler (anne, baba, amca, dayı, hala, teyze, kayın ana, baldız vs.) oldukça zengindir (Yavuz, 2013: 71-72). Pek çok dilde hala ile teyze, anneanne ile babaanne, kız kardeş ile abla vb. arasında ayırım yapılmazken,

Türkçe’de birçok kişiyi niteleyen akrabalık isimleri mevcuttur. Bu bağlamda 11. örnekte büyük kız kardeş için kullanılan abla kelimesi, 12. örnekte annenin kız kardeşi için kullanılan teyze kelimesi kendinden yabancı kimselere saygı göstermek amacıyla yorum yapan kişiler tarafından Türkçeden Almancaya aktarılmıştır.

13. Siz de birbirinizi böyle korumaya böyle motivieren etmeye devam ettiğiniz sürece herşeyin üstesinden gelirsiniz

“Siz de birbirinizi böyle korumaya, böyle motive etmeye devam ettiğiniz sürece her şeyin üstesinden gelirsiniz.”

14. Man ist sich vieles bewusster oyle diyim ama yinede stressen yapmayın kendinizi...

“Pek çok şeyin arkındasınız, öyle diyeyim, ama yine de yormayın kendinizi.”

15. Rabbim bizi okadar mükemmel yaratmış ki unser Frauen Körper arbeitet so wunderbar o bebek maalesef Sağlıklı degildi ve senin Dogal Vücudun onu verarbeiten yapamadi

“Rabbim bizi o kadar güzel yaratmış ki, bizim kadın vücudumuz harika çalışıyor. O bebek maalesef sağlıklı değildi ve doğal vücudun onu benimseyemedi.”

Yukarıdaki 13., 14. ve 15. örneklerde mastar halde bulunan Almanca fiiler Türkçede bulunan yapmak ve etmek yardımcı fiilleri ile bir arada kullanılmıştır. Türkçe-Almanca iki dilli bireylerin yaptığı bu tür kod aktarımına sıklıkla rastlanılmaktadır.

16. Mmmh negüzelll duruyo umluft oder ober unterhitze mi kullandin?

“Mmm, ne güzel duruyor, fan mı yoksa alt-üst rezistans mı kullandın?”

Örnek 16’da ise yorum yapan birey oder bağlacını, Umluft ve Ober-Unterhitze kelimelerini, Türkçe bir söylem içerisinde kullanmıştır ve bu kelimelere ‘-mı, -mi’ soru eki getirerek fan mı yoksa alt/üst rezistans mı demek istemiştir.

5.3. Tümcelerarası Kod Aktarımı

Bu aktarım türünde, dil değişikliği cümle sınırlarında ortaya çıkmaktadır. Türkçe-Almanca konuşan iki dilliler, bir konuşma esnasında Almanca başlayıp bitirdiği cümlenin ardından Türkçe bir cümle ile devam edebilir ya da tam tersi şekilde bir ifadeye başlayıp bitirebilir.

17. Kendi memleketinin güzelliklerini görünce insan ister istemez çok gururlanıyo jaaaa leute dieses heißgeliebte rosenwasser was ihr alle benutzt kommt aus meiner stadt

“İnsan kendi memleketinin güzelliklerinin görünce ister istemez gururlanıyor. Evet millet hepinizin severek kullandığı bu gül suyu benim şehrimden geliyor.”

18. O günün mutluluğu ikinizin yüzüne yansimis. Ihr sieht von anfang bis zum schluss so natürlich aus, gar nicht gestellt wie manch andere.

“O günün mutluluğu ikinizin yüzüne yansımış. Baştan sona kadar o kadar doğal görünüyorsunuz ki, bazıları gibi sahte değilsiniz.”

19. Afferin aynur çok iyi oynadin silke du warst auch vollgut

“Aferin Aynur çok iyi oynadın. Silke sen de çok iyiydin.”

Örnek 17, 18 ve 19’da görüldüğü gibi çeşitli yorumlar yapan bireyler Türkçe olarak başlayan ifadelerinin sona ermesiyle yeni cümleye dillerini değiştirerek

Almanca ile devam etmişlerdir. Bu kod aktarım türünde genel olarak daha az dilsel yetkinlik gerekmektedir.

20. Ich hoffe, wir vergessen nie, dass wir einander nicht überlegen sind und wir alle als Menschen lieben sollten. Her dilden yorum yapan olması o kadar güzel ki...

“Umarım birbirimizden üstün olmadığımızı ve herkesi insan olarak sevmemiz gerektiğini hiçbir zaman unutmuyoruz. Her dilden yorum yapanların olması o kadar güzel ki...”

21. Wie traurig für das Mädchen dass wird sie ihr ganzes Leben lang bestimmt nicht vergessen können.. insan kendi büyüdüğü evinden gelinliğiyle cıkmalı Kimin elini öptü helallik istedi

“Yazık kıza, tüm hayatı boyunca unutamayacak bunu. İnsan kendi büyüdüğü evinden gelinliğiyle çıkmalı. Kimin elini öptü, kimden helallik istedi?”

22. Wow hab echt Gänsehaut bekommen als ihr bei valide han wart. Bende görmek isterdim orayı.

“Vay, siz Valide Han'dayken tüylerim ürperdi gerçekten. Ben de görmek isterdim orayı.”

Örnek 20, 21 ve 22'de ise bu durum tam tersi durumdadır: Yorum yapan bireyler Almanca ile bitirdiği cümleden sonra yeni cümleye Türkçe ile başlamıştır. Bu ve bunun gibi kod aktarımlarında her iki dilin de birbirine herhangi bir müdahalesi olmamaktadır. Yani tümceiçi kod aktarımı gibi dil yapısında değişiklik oluşmamaktadır. Her iki dil de kendi başına bir bütün halindedir.

6. VERİLERİN ANALİZİ

Aşağıda, çeşitli YouTube videolarının yorum kısmından elde edilen Türkçe-Almanca ifadeler analiz edilmiş ve hangi kod aktarım türünün daha sık kullanılmış olduğuna dair bir grafik verilmiştir.

Grafik 1: Sık Kullanılan Kod Aktarım Türü

Türlerine göre gruplandırılan 398 yorumda toplam olarak 529 kod aktarımına rastlanmıştır, bunların 117'si tümcedışı kod aktarımı, 165'i tümceiçi kod aktarımı ve 247'si tümcelerarası kod aktarımıdır. Bazı yorumlarda kod aktarımının üç türüne, bazılarında iki türüne bazılarında ise tek tip kod aktarımına rastlanmıştır, ancak yoğun şekilde tercih edilen kod aktarım türünün cümle sınırlarında gerçekleşen tümcelerarası kod aktarımının olduğu gözlemlenmiştir.

Tümcelerarası kod aktarım türünün daha çok tercih edilmesinin nedenleri

- yorum yapan bireylerin her iki dile de yeterli düzeyde hakim olması,
- tümceiçi kod aktarımına göre daha kolay olması,
- dil bilimsel açıdan yapısal risk içermemesi,
- konuşmanın diğer türlere göre daha akıcı bir şekilde gerçekleşmesi,
- iletişimde anlaşılma oranının daha yüksek olması,
- yorum yapanların kendisini rahat ifade ettiğini düşünmesi

şeklinde sıralanabilir.

Çalışmada tahmin edildiği gibi, kod karıştırma, ödüncleme, girişim gibi çeşitlilikler ve kod aktarımının tüm türleri gözlemlenmiştir. Tümcelerarası kod

aktarımının yoğunlukta olmasına karşın tümceiçi aktarımı da oldukça yoğun kullanılmıştır ve tümceiçi kod aktarımı içerisinde kullanılan sözcük türlerinden en çok tercih edileni isimlerdir:

Grafik 2: Tümceiçi Kod Aktarımında Sık Kullanılan Sözcük Türleri

Geneli isimlerden oluşan tümceiçi kod aktarımlarında abla, abi, teyze, hala gibi akrabalık terimleri yoğunluktadır. Ayrıca, Almanca konuşmalar içerisinde yerleştirilen Türkçe ifadeler arasında genel olarak kültür etkisiyle oluşan maşallah, ellerine sağlık, Allah'a emanet ol, hayırlı olsun, Allah bir yastıkta kocatsın gibi kalıp ifadelerin kullanımı yoğunluktadır. Çalışmada, YouTube kullanıcıları tarafından yapılan yorumların bir kısmında tekrar eden kod aktarımlarına rastlanmıştır. Bunlar;

- So schön aber so traurig çok hüznü.
- Wie heisst die musik am schluss? En sondaki müzigin ismi ne?
- Aber das ist wirklich so ist. Bu gerçekten böyle.
- Nihan Ablan çok güzel ya. Nihan deine Schwester ist sehr schön.

Yapılan yorumlarda çeşitli dilbilgisel hatalara rastlanmıştır.

- Almanca fiiler iki dilli bireyler tarafından Türkçede bulunan yapmak ve etmek yardımcı fiilleri ile bir arada kullanılmıştır (anschließen yapmış, motivieren etmek).
- Türkçe kelimelere Almanca iyelik ekleri getirilmiştir (mein memleket, meine anne) ve aynı şekilde Almanca kelimelere Türkçe iyelik ekleri getirilmiştir (Vertragım, Mitesserlarım).
- Ayrılma hal ekleri Türkçe ve Almanca kelimelerle bir arada kullanılmıştır (Türkeiden, aus İsviçre, Deutschlanda).

Bilgisayar aracılı iletişim ile gerçekleştirilen yazılı yorumlarda kısaltmalara (Liebe Grüße için LG, oh mein Gott için OMG, Operation için OP), eksiltili kelimelere (selamlar için slmlar, habe için hab, canım için cnm), emojilere (XD, :-), <3 gibi ve dijitalleştirilmiş emojiler), küçük harf kullanımına (ich vermisse so sehr meine Heimat. wer noch?, egal welches Land wir sind alle eine Familie egal welche Nationalität und glauben), büyük harf kullanımına (GÄNSEHAUT, DAUMEN HOCH, ALLES GUTE), ortografik hatalara (am Anfang için am anfang, sandık için sandik, Mühe için muhe), ihlal edilen noktalama işaretlerine (Omg es ist so schön geworden dein Kleid sieht so schön aus Du selber siehst schon wie eine Prinzessin aus Duygulandım yine), anglisizmlere (cool, kiss, hometown), uzatılan kelimelere (Unterschiedddddd, gelsiiiiiiin, Geschirrrr) rastlanmıştır.

Grafik 3: Baskın Kullanılan Dil

Toplanan veriler incelendiğinde konuşmaların genelinden anlaşıldığı üzere matris dili bireyin baskın olarak kullandığı Almancadır. Nadir olarak Türkçenin baskın kullanıldığı konuşmalar da gözlemlenmiştir. Bunun nedeni Türkçe-Almanca konuşan iki dillilerin günlük yaşamlarında ve sosyal çevrelerinde Almanca ile temas halinde olma olasılıklarının daha yüksek olduğu söylenebilir.

7. SONUÇ

Teknolojinin gelişmesiyle yazılı iletişim bireyler arasında oldukça yaygınlaşmıştır ve böylece çeşitli konuşma türleri meydana gelmiştir. Bu çalışmada Türkçe-Almanca kod aktarımı bulunan 398 adet yorum verilmiş, türlerine göre sınıflandırılıp analiz edilmiştir.

Bireyler arasında baskın olarak kullanılan dil Almancadır ve bireyler tümceler arası kod aktarımına diğer türlere kıyasla daha sık başvurmaktadır. Bu durum çalışma kapsamında bulunan iki dilli bireyler için geçerlidir; diğer Türkçe-Almanca iki dilliler için geçerli olması gerekmemektedir.

Videolarda tamamıyla Almanca konuşulmasından yola çıkılarak yorum yapan Türk bireylerin iki dilli oldukları varsayılmıştır ve yine bu platformdaki bireylerin Türk olmaları onların iki dil arasında kolaylıkla geçiş yapmalarına zemin hazırlamıştır. Yani tercih edilen bu sosyal medya platformu üzerinde yazılı iletişimdeki kod aktarımına yoğun bir şekilde rastlanmıştır.

Çeşitli konulardan oluşan bu videolar için yapılan yorumlarda belirli konulara özgü adları kullanırken Türkçeye geçiş yapılmıştır çünkü Almancada bulunmayan bir söz dağarcığına ihtiyaç duyulmuştur. Var olan kelimelerin tercih edilmemesi ise bireylerin arasında bir dayanışma belirtisi durumundadır.

Bireylerin kodu değiştirmeleri bilinçsiz ya da kasti bir biçimde gerçekleşmektedir. Bunun yanı sıra birey diğer dilde bir atasözüne ya da bir deyimine ihtiyaç duyuyorsa, tercih ettiği dilde kendini daha rahat, daha net ve daha kısa bir sürede ifade etmek istiyorsa kod aktarımına başvurabilir.

Çalışmada pek çok girişim hatalarına rastlanmıştır ve hataların yoğunlukta bulunduğu dil Türkçedir.

Sözlü iletişimdeki tüm fonksiyonlar yazılı iletişim için de geçerlidir. Çünkü kod aktarımı sözlü iletişimde olduğu gibi yazılı iletişime de yansıtılmıştır. Aynı zamanda yazılı iletişimde sözlü iletişimden farklı olarak çeşitli iletişim biçimleri geliştirilmiştir. Gelecekteki çalışmalarda daha detaylı bilgiler edinmek amacıyla aynı kişiler tarafından hem sözlü hem de yazılı iletişim esnasında yapılan kod aktarımlarının benzerlikleri ve farklılıkları incelenebilir.

Günümüzde insanların sözlü iletişimden çok yazılı iletişimi tercih ettikleri söylenebilir. Bu tercih neticesinde kod aktarımı YouTube gibi çeşitli sosyal medya platformlarında yerini almış ve bir inceleme alanı olmaya olanak sağlamıştır.

KAYNAKÇA

- Aksan, Doğan (2015). Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim. Ankara: TDK Basımevi.
- Albrecht, Ester (2004). “I can speak German - und Deutsch” The Development and Use of Code-Switching among Simultaneous and Successive English-German Bilingual Children. Doktora Tezi. Albert-Ludwigs Üniversitesi Filoloji Fakültesi, Freiburg.
- Aşçı, Ufuk Deniz (2013). İngiltere’deki Türkçe Konuşan Toplumda İki Dillilik (Bilingualism) ve Dil Karışması (Interference). Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 101-107.
- Appel, René/ Muysken, Pieter (2005). Language Contact and Bilingualism. Amsterdam: Amsterdam Üniversitesi Yayınları.
- Auer, Peter (1998). “Bilingual Conversation Revisited”. Code-Switching in Conversation. Ed. Peter Auer. Londra: Routledge, 1-24.
- Baker, Colin/ Jones, Sylvia P. (1998). Encyclopedia of Bilingualism and Bilingual Education, Clevedon: Multilingual Matters LTD.
- Baş, Türker/ Akturan, Ulun (2017). Nitel Araştırma Yöntemleri. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.
- Becker, Brigitte (2003). Werbung und Code Switching. Yüksek Lisans Tezi. Stuttgart Üniversitesi Dilbilim Enstitüsü, Stuttgart.

- Bican, Gülşat (2017). „İki dilliliğin tanımlanması: Kuramsal tartışmalar ve güncel yaklaşımlar.“ Ana Dili Eğitimi Dergisi. 5(2), 353-366.
- Bloomfield, Leonard (1984). Language. Chigago ve Londra: Chigago Üniversitesi Yayınları.
- Brown, Gillian/ Yule, George (1983). Discourse Analysis. Cambridge: Cambridge Üniversitesi Yayınevi.
- Bullock, Barbara E./ Toribio, Almeida J. (2009). “Themes in the study of code-switching”. The Cambridge Handbook of Linguistic Code-switching. Ed: Barbara E. Bullock ve Almeida Jacqueline Toribio. Londra: Cambridge Üniversitesi Yayınevi.
- Çelik, Hilal/ Ekşi, Halil (2008). “Söylem Analizi”. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 27 (27), 99-117.
- Demircan, Ömer (1990). Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri. İstanbul: Ekin Eğitim-Yayıncılık ve Dağıtım.
- Eker, Süer (2007). „Toplum-Dilbilim, Dil Planlamaları ve Kamu Mensuplarının Dil Kullanımları“. Gazi Türkiyat, 2007 (1), 127-135.
- Elbirlik Tolga/ Karabulut, Ferhat (2015). „Söylem Kuramları: Bir Sınıflandırma Çalışması“. Dil Araştırmaları, Güz 2015/17, 31-50.
- Fuchs, Melanie (2005). Code-Switching am Beispiel Deutsch-Italienisch. Yüksek Lisans Tezi. Stuttgart Üniversitesi Dilbilim Enstitüsü, Stuttgart.
- Gedizli, Mehmet (2015). "Türkçede Ünlemler ve Temel İşlevi". Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8 (6), 126-134.
- Harmers, Josiane F./ Blanc, Michel H. A. (2004). Bilingualism and Bilingualism. Cambridge: Cambridge Üniversitesi Yayınları.
- Hoffman, Charlotte (2014). An Introduction to Bilingualism. Londra: Routledge.
- İmer, Kamile (1997). “Türkçe-Lazca Konuşan İkidillilerde Kod Değiştirimi”. VIII.Uluslararası Türk Dilbilimi Konferansı Bildirileri. Ed: Kamile İmer ve N. Engin Uzun. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 275-283.
- İmer, Kamile/ Kocaman, Ahmet/ Özsoy, A. Sumru (2011). Dilbilim Sözlüğü. Ed: Ergun Kocabıyık. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Joshi, Aravind K. (1982). “Processing of Sentences with Intra-Sentential Code-Switching”. Proceedings of the 9th Conference on Computational Linguistic (1), 145-150.
- Karaağaç, Günay (2011). “Bireysel İki Dillilik ve Toplumsal İki Dillilik”. Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi (717) 222-228.
- Killi Yılmaz, Gülsüm (2014). “İlya Topoyev’in Öykülerinde Hakasça-Rusça Kod Değiştirme”. Modern Türklük Araştırmaları Dergisi 11 (1), 208-234.
- Kocaman, Ahmet (2009): Söylem Üzerine. Ankara: ODTÜ Yayıncılık.
- Liddicoat, Anthony (1991). Bilingualism and Bilingual Education. Avustralya Ulusal Diller Enstitüsü, Melbourne, 1-20.
- Macnamara, John (1967). “The Bilingual’s Linguistic Performance”. Journal of Social Issues, 23: 58- 77.
- Milroy, Lesley/ Muysken, Pieter (1995). One Speaker Two Languages: Cross-Disciplinary Research on Code-Switching. Cambridge: Cambridge Üniversitesi Yayınları.
- Muysken, Pieter (2000). Bilingual Speech a Typology of Code-Mixing. Londra: Cambridge Üniversitesi Yayınevi.
- Myers-Scotton, Carol (1993): Social Motivations For Codeswitching: Evidence From Africa. Oxford: Clarendon Yayınevi.

- Othman, Muhammad M. (2015). Functions of Code Switching: A Case Study. Yüksek Lisans Tezi. Doğu Akdeniz Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Araştırma Enstitüsü, Gazimağusa.
- Phillips, Nelson/ Hardy, Cynthia (2002). Discourse Analysis. Londra: Sage Yayınları.
- Poplack, Shana (1980). Sometimes I'll start a sentence in Spanish y termino en español: towards a typology of code-switching. Linguistics. Vol. 18, Nos. 7/8, 581-618.
- Romaine, Suzanne (2001). "Multilingualism". The Handbook of Linguistics. Ed: Mark Aronoff - Janie Rees-Miller. Oxford: Blackwell Yayınevi, 512-532.
- Seidlitz, Lisa M. (2003). Functions of Code Switching in Classes of German as a Foreign Language. Doktora Tezi. Texas Üniversitesi Yüksek Lisans Fakültesi, Austin.
- Sözen, Edibe (2017). Söylem: Belirsizlik, Mübadele, Bilgi, Güç ve Refleksivite. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Suleiman, Salah M. (1985). Jordanian Arabic between Diglossia and Bilingualism: Linguistic Analysis. Amsterdam: John Benjamins Yayınevi.
- Thomason, Sarah G. (2001). Language Contact. Edinburgh: Edinburgh Üniversitesi Yayınevi.
- Wei, Longxing (2006). "Intrasentential Codeswitching as Conceptual Projection of Lemmas in the Bilingual Mental Lexicon". Journal of Cognitive Sciences (6), 149-179.
- Wray, Alison. (2002). Formulaic Language and the Lexicon. Cambridge: Cambridge Üniversitesi Yayınları.
- Van Dijk, Teun A. (1991): Racism and the Press. London and New York: Routledge
- Yavuz, Serdar (2013). "Türkiye Türkçesi Ağzlarında Akrabalık Adları". Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 23, 2: 71-91.
- Yazıcı Ersoy, Habibe (2017). "Diller Arası Kod Değiştirme: Başkurt Yazı Dili Örneği". Dil Araştırmaları, Güz 2017/21: 61-77.